

К. В. Мануїлова,
к. і. н., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування,
Одеський регіональний інститут державного управління національної академії
державного управління при Президентові України, м. Одеса

КОНСТИТУЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

С. Manuilova,
PhD in history, doctoral candidate in public administration and local self-governance Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Odessa

THE CONSTITUTIONAL ESTABLISHMENT OF DECENTRALIZED PUBLIC AUTHORITIES OF SWITZERLAND: HISTORICAL RETROSPECTIVE

Кризи в Україні призвели до спаду ВВП і виробництва, погіршення рівня життя населення, втрати Криму, зростання військового протистояння на Донбасі, посилення сепаратизму в південно-східних регіонах і збільшенню екстремізму в країні. Все це вимагає дієвих перетворень у напрямі децентралізації публічної влади. Одним із прикладів успішного впровадження реформ є Швейцарія. Вивчення її досвіду актуально для України ще й тому, що Швейцарія як і Україна, є позаблоковою державою й зберігає нейтралітет; входить до шенгенської зони, в яку прагне вступити Україна; Швейцарії, не дивлячись на значне національне та релігійне різноманіття, на відмінну від України, удалося зберегти мир, добробут та злагоду в країні.

Crises in Ukraine led to a decline in GDP and production, deteriorating living standards, the loss of the Crimea, the growth of military confrontation in the Donbass, strengthening separatism in the southeastern region and increase extremism in the country. All this requires effective reforms towards decentralization of public power. One example of successful implementation of reforms is Switzerland. Study experience it is important for Ukraine also because, like Switzerland and Ukraine are out of a block state and maintains neutrality; part of the Schengen zone, which Ukraine aspires to join; Switzerland, despite significant national and religious diversity of other than Ukraine, managed to keep the peace, prosperity and harmony in the country.

*Ключові слова: децентралізація, публічна влада, федералізм, кантон, община, Швейцарія.
Key words: decentralization, public power, federalism, canton, commune, Switzerland.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

За 24 роки незалежності Україна пережила економічну й 5 політичних криз. Вони супроводжувались значним спадом виробництва, падінням ВВП і погіршенням рівня життя населення. Наслідками останньої політичної кризи (2013—2015 рр.), окрім вищеозначених, додалися ще й втрата Україною Криму, посилення військового протистояння на Донбасі, зростання сепаратизму в південно-східних регіонах та збільшення екстремізму в країні. Все це вимагає негайних дієвих політичних реформ, спрямованих на децентралізацію публічної влади. На думку Президента України Петра Порошенка, децентралізація має об'єднати українське суспільство, наблизити нашу політичну систему до європейської. "Цілком природно, що саме з європейськими стандартами місцевого самоврядування ми зв'язуємо нашу концепцію змін до Конституції в частині децентралізації", — наголосив він [7].

Одним із прикладів успішного впровадження реформ з децентралізації публічної влади в світі є Швейцарія. Вивчення її досвіду вельми актуально для України, оскільки Швейцарія, по-перше: є однією із найбільш розвинутих й заможних країн світу; по-друге, вона позаблокова держава, котра, як і Україна, зберігає політичний і військовий нейтралітет; по-третє, Швейцарія входить до шенгенської зони, в котру прагне вступити Україна; по-четверте не дивлячись на значне національне, мовне та релігійне різноманіття Швейцарії, на відміну від України, вдалось зберегти мир,

добробут та злагоду в країні. Відсутність корисних копалин не завадили Швейцарії стати однією з найбільш розвинутих та найзаможніших країн світу. Більшість вчених схильні вважати причинами швейцарського успіху, впровадження децентралізації у публічну владу, що сприяло максимальному забезпеченню різноманітних місцевих і регіональних потреб. Очевидним результатом реформ стала інтеграція всіх частин країни та різних груп населення, в те, що називається національна держава Швейцарія, котра розбудована на оптимальній "єдності у різноманітті" [20].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвідки останніх років, у яких розглянуто децентралізацію публічної влади у Швейцарії, можна умовно поділити на три групи за темою досліджень. До першої групи варто віднести публікації, у яких проаналізовано становлення федеративного устрою у Швейцарії. Так, у публікації англійського вченого Паоло Дарданелі підкреслено, те що Швейцарія — це яскравий приклад дуже децентралізованої федерації [13]. Російські дослідниці Домбровські О.В. та Фролова Т.А. зазначили, що серед існуючих у світі федерацій найбільш підходящою для порівняння з Євросоюзом представляється Швейцарська Конфедерація. Також авторки підкреслили, що на різних швейцарських державних мовах форма устрою Швейцарії звучить неоднаково: зокрема, конфедерація — французькою та італійською мовами і федерація (союзна держава) — німецькою [2, с. 12, 17].

До другої групи віднесемо статті, в яких проаналізовані особливості функціонування децентралізованої фінансової си-

стеми. Швейцарський вчений Мюдер Шон наголосив, що особливістю Швейцарії є прямиий вплив народу на податково-бюджетну децентралізацію на федеральному, кантональному, муніципальному рівнях влади [6]. Російські дослідниці Климчева Л. та Умарова І. зауважили, що Швейцарія, як й будь-яка федерація з високим рівнем децентралізації, стикається з фінансовою нерівністю кантонів (муніципалітетів) [4, с. 95].

Тематикою третьої групи досліджень є порівняльний аналіз політики децентралізації Швейцарії та інших європейських держав. Так, бельгійські вчені порівняли динаміку федералізму в Бельгії й у Швейцарії [27]. Швейцарська дослідниця Елізабет Галлегуїлос розглянула децентралізацію охорони здоров'я в Іспанії та Швейцарії [16].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Розгляд наукової літератури з тематики показав, що в ній недостатньо подана історично-порівняльна характеристика різноманітних організаційно-правових моделей і політико-юридичних конструкцій децентралізації публічної влади, що існували протягом століть у швейцарському суспільстві.

ЦІЛІ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Завданнями дослідження є: ретроспективний аналіз становлення засад, закономірностей та тенденцій розвитку політики децентралізації публічної влади у Швейцарії; окреслення основних періодів реформування швейцарських органів публічної влади; надання українським публічним органам влади рекомендацій щодо удосконалення правових засад реформи з децентралізації влади з урахуванням швейцарського досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНІХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Суцільною особливістю нинішньої швейцарської децентралізованої федеративної публічної влади є те, що вона має більше ніж 700 літні традиції існування хитких союзів суверенних кантонів, на засадах конфедерації, співпраця між якими у різні історичні періоди або поглиблювалась або ставала менш тісною. Погоджуючись з думкою видатного німецького політика, державного діяча та дипломата Манфреда Гернера, котрий вважав, що минуле здійснило значний вплив на сьогоденню Швейцарію [17, с. 9]. Зазначимо, що для кращого розуміння особливостей функціонування публічної влади теперішньої Швейцарії варто розглянути історичний розвиток та політичний менталітет країни.

1 серпня 1291 р. виник союз трьох суверенних лісних кантонів Центральної Швейцарії: Урі, Швіц і Нідвальден. Умови цього об'єднання прописані у Федеральній Хартії. В першому швейцарському конституційному документі зазначалось, що кантони зобов'язувались допомагати один одному протистояти загрози насильству або несправедливості [21]. Важливим етапом створення швейцарської конфедерації став Брунненський клятвений союзний договір (1315 р.) укладений між кантонами Урі, Швіц та Унтервальден [12, с. 44—47]. Упродовж 1332—1352 рр. до лісових кантонів приєдналися міста Люцерн, Цюріх, Берн та кантони Гларус і Цуг [12, с. 53—56, с. 61, 65—67, с. 70—73]. Подальше розширення конфедерації відбулось у 1481—1513 рр., коли було приєднано 13 кантонів, стосунки між якими регулювались на засадах взаємних договорів.

До 1848 р. Швейцарський союз не мав спільної армії, єдиної фінансової системи та центральних органів управління, окрім представницького органа — Тагсатзунг (Tagsatzung) — загальносоюзних зборів на яких обговорювались питання, що представляли спільні інтереси. Проте рішення тагсатзунга не мали повноважень на обов'язковість їх виконання [18, с. 8]. Всі члени Конфедерації самостійно управляли власними регіонами. Такий союз із 13 кантонів проіснував до 1798 р., тобто до окупації Швейцарії Наполеоном. Вторгшись у країну, його охопив жах від того, ким

та яким чином управлялася ця держава. Одним з перших кроків Наполеона була тотальна руйнація територіальної "нарізки" країни та скасування усіх соціальних і регіональних привілеїв у рамках заснованої Гельветическої республіки [1]. Конституція республіки від 1798 р. передбачала перетворення Швейцарії на централізовану унітарну державу. Кантони втратили свою незалежність і здобували статус простих адміністративних округів [25, с. 3]. Встановлення централізованої публічної влади привело до зростання невдоволення. Тому Наполеон вимушений видати у 1801 р. Марлізонську Конституцію, котрою передбачено утворення в Швейцарії 17 кантонів з урахуванням традицій та місцевих інтересів. Кантони повернули собі автономію в галузі фінансів і народної просвіти. Являючись реакцією на Конституцію 1798 р., Мальмезонська конституція містила в собі деякі засади децентралізації [11, с. 94]. Відмітимо, що Наполеон був вельми розчарований тим, як поставились швейцарці до його спроб запровадити в країні прогресивні, з його точки зору, політичні порядки. Він з великою досадою та з осудом критикував нездатність швейцарців "умиротворити" власну країну та припинити внутрішні конфлікти й усобиці, наслідком яких були відразу п'ять державних переворотів, що потрясли Гельветійську Республіку за недовготривалий період її існування (1798 — 1803) [1].

Для втримання влади Наполеон видав нову вже федеральну Конституцію Швейцарії, так званій "Акт посередництва" (1803—1813), котрий передбачав: перетворення Швейцарії на конфедерацію кантонів залежних від Франції; держава поділялась на 19 кантонів; які зобов'язувались допомагати у випадку небезпеки; кантонам заборонялось воювати та укладати договори. Втім, кантони знову здобули широке самоуправління з урахуванням їх інтересів та традицій [19, с. 39—40].

Після Віденського конгресу 1815 р. у Швейцарії відновлено союз кантонів на засадах конфедерації, завдяки підписанню Федерального пакту. Пакт гарантував кантонам незалежність і власні Конституції. До компетенції зборів представників кантонів віднесено зовнішні відносини та гарантії внутрішнього спокою [19, с. 66 — 68].

У 30—40-х рр. XIX ст. кантони прийняли власні Конституції, в котрих проголошено суверенітет і представницьке правління. Паралельно загострюється боротьба між прибічниками відокремлення кантонів і централізації. Протистояння переросло в останній воєнний конфлікт в історії Швейцарії — 27-денну громадянську війну, в котрій загинуло 86 людей та поранено 500 солдат [24]. Воєнні дії закінчились перемогою кантонів — прибічників централізації й знищенням спроби сецесії (у 1847 р. 7 кантонів вийшли зі складу Швейцарії, створив так званій Зондербунд (Особливий союз)). Після цих подій збори представників кантонів у 1848 р. підготували та схвалили текст федеральної Конституції. Її прийняття ознаменувало собою завершення процесу федералізації. Із хиткого союзу держав-кантонів Швейцарія перетворилась в єдину союзну державу. Характеризуючи сучасну державу, німецький вчений Едгар Бруннер, влучно зазначив, що Швейцарія являється добутокм проголошеної в 1848 р. Конституції, а також еволюційних змін в суверенних державах, в яких люди впродовж століть вчилися жити разом [15, с. 11].

У Конституції 1848 р. говорилось про утворення союзу 22 кантонів з метою забезпечення незалежності країни від іноземних держав і для підтримання спокою та порядку. Створено постійний федеральний орган виконавчої влади — союзна рада з семи членів, що обираються федеральним законодавчим органом. Федеральний законодавчий орган складався з двох палат — національної ради та ради кантонів. Союзна рада карбує гроші, регулює митні правила, визначає зовнішню політику та утворює армію. Кантони оголошувались суверенними (самодержавними) їхній суверенітет не обмежений Федеральною конституцією. Кантонам заборонялось укладати політичні союзи та договори. Проте заборона не розповсюджувалась на договори з іноземними державами в галузі народного господарства. До компетенції кантонів відносились, освіта, оподаткування, сусідські стосунки та поліція [22, с. 7 — 12]. Проаналізувавши Конституцію 1848 р. рос-

ійська юристка Соломонова С.О. зазначила, що вона покляла початок швейцарській нації. На тлі достатньо сильної центральної влади в Конституції простежується поділ влади, що дозволяє уникнути як анархії, так і деспотизму [9, с. 88].

У наступній Федеральній Конституції від 29 травня 1874 р. передбачено посилення владних повноважень центрального уряду, при цьому федеративна основа держави не піддавалася обмеженню. Федеральна адміністрація ставала вище влади кантонів. Кантони мали притримуватись федеральних стандартів. Для ефективного та демократичного управління державою ввівся референдум на федеральному рівні [23].

К кінцю ХХ ст. швейцарська Конституція 1874 р. являла собою "клаптеву ковдру", оскільки мала велику кількість поправок при архаїчній структурі, що ускладнювало застосування цього документа правозастосовниками та уповноваженими суб'єктами [5, с. 352]. На думку фахівців, було вкрай необхідно проведення конституційного реформування й вдосконалення Основного Закону. Результатом перетворень стало прийняття чинної Конституції Швейцарії у 18 квітня 1999 р., котра набула чинності з 1 січня 2000 р.

Публічна влада зберегла традиційні для Швейцарії три рівня влади: конфедерація, кантони і громади/общини. Виходячи з принципу субсидіарності, саме громади Швейцарії здавна розуміються як первинні осередки політичної спільноти. Швейцарець розглядає себе, насамперед, як член громади, потім вже як громадянин кантону і, відповідно, Швейцарії [10].

Швейцарська Конфедерація є Федеративним Союзом, що складається з 26 кантонів. Законодавча влада належить — Федеральним Зборам (парламент); виконавча влада Федеральній Раді (уряд). Уряд відповідає за зовнішню політику оборону, митницю, транспорт, господарство та водні ресурси, грошово-кредитну систему, армію, програми соціального страхування, вищу освіту та науку. Федеральний уряд може вживати заходів для коригування курсу економіки та забезпечення однакового правосуддя в галузі кримінального та цивільного права [14, с. 9—45].

Статтею 3 Конституції передбачено, необмежений суверенітет кантонів у питаннях, що не делеговані до Федерального уряду [14, с. 2]. Кожний кантон у країні має власну Конституцію [26], проте основний закон кантону не повинен суперечити федеративному законодавству та чинній Конституції Союзу [14, с. 13].

Ключова роль в управлінні швейцарською державою належить общині, яким гарантовано самостійність у прийнятті правових норм; у питаннях облаштування території, соціальному забезпеченні, охороні навколишнього середовища, забезпеченні населення водою, електроенергією; в управлінні громадським майном, початковою та середньою освітою, оподаткуванні, у культурній та спортивній діяльності. До відання громад належать здійснення поліцейських функцій: підтримання громадського порядку регулювання дорожнього руху, громадська гігієна, контроль за торгівлею, за підтриманням у належному порядку жителів, боротьба з пожежами, спостереження за будівництвом тощо. Община самотужки формує кадрове забезпечення своїх органів влади шляхом прямого голосування в середині общини [14].

За діяльністю общини здійснюється спостереження як з боку держави, так і з боку кантонів. Кантони мають право: проводити контроль на предмет визначення відповідності актів общинної влади чинним законоположенням; на запит інформації, щодо общинної діяльності; на направлення інспекторів для перевірки общинної діяльності тощо. При грубому порушенні общинами законів, зловживаннях владою з боку общинних посадових осіб кантони можуть безпосередньо втручатися в общинні справи, скасовуючи акти громадами і виконувати функції общинних органів. Кантон контролює діяльність общинного самоврядування через префектів або через свій департамент у справах громад. Посада перфекта забезпечує координацію в діяльності кантональних органів та місцевого самоврядування [14, с. 45—49].

Серед інших особливостей Швейцарського законодавства варто виокремити гарантоване другою главою Конституцією

право на проведення референдумів та народних ініціатив з питання затвердження, поправки та перегляду будь-якої статті законодавства [14, с. 46—49]. Швейцарців справедливо називають "чемпіонами світу" за ступенем залучення у політичне життя своєї країни. Забезпечується це за допомогою регулярних голосувань на загальнонаціональних, кантональних і общинних референдумах. Швейцарець ходить голосувати чотири рази на рік, а то й частіше! Іншим способом, що дозволяє громадянам безпосередньо втручатися в управління країною та формувати політичний порядок денний держави, є "народна законодавча ініціатива" [3].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, ретроспективний аналіз показав, що більше ніж 700-літня традиція існування децентралізованої публічної влади Швейцарії сформувала своєрідний політичний менталітет у публічному управлінні державою. Зокрема завдяки багатомісячним політичним експериментам і численним конституційним реформам створена ефективна й унікальна, в своєму роді, влада, що поєднала в собі федеральний устрій та децентралізовану публічну владу.

Україна зараз удосконалює законодавство й створює децентралізовану публічну владу. При реформуванні вітчизняної публічної влади варто, на наш погляд, застосувати декілька найбільш вдалих аспектів швейцарської децентралізованої публічної влади. Зокрема:

— наявність у кожному швейцарському кантоні власної Конституції;

— законодавче закріплення за общинами широких прав самоврядування. Така автономія на общинному рівні дозволяє максимально задовольнити потреби населення;

— активне застосування для врегулювання й удосконалення законодавства народних ініціатив та референдумів. Федеральний президент Швейцарії Сімонетта Соммаруга, зазначила, що право безпосередньо втручатися в політичні процеси було введено для зміцнення позицій тих, чий голос залишився б не почутим в рамках звичної законотворчості [8].

Перспективним напрямом подальшої розробки теми є з'ясування переваг та недоліків у функціонуванні швейцарських децентралізованих органів публічного управління.

Література:

1. Даниэле Мариани. Одна Швейцарія и 26 кантонов — устаревшая модель? (2015), "Swissinfo.ch" [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.swissinfo.ch/rus/федерализм-и-география_одна-швейцария-и-26-кантонов—устаревшая-модель-/41218866
2. Фролова Т.А. и Домбровски Е.В. "Особенности сравнительного метода исследования при сравнении национальных и наднациональных правовых явлений" // Вестник Омского университета. Серия: "Право". — Вып. 4 (41). — 2014. — С. 11—18.
3. Дюк-Кван Нгуэн. Полтора столетия прямой демократии в Швейцарии, "Swissinfo.ch" [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.swissinfo.ch/главнаястраница/интерактив_полтора-столетия-прямой-демократии-в-швейцарии/41480372
4. Климчева Л.Г., Умарова И.Э. Налоги в системе бюджетно-налогового федерализма в Швейцарии // Вестник РЭУ. — Вып. 1. — С. 95—108.
5. Окуньков Л. А. Конституции государств Европы: В 3-х томах. Т. 2. Изд-во НОРМА. — Москва. — 2001.
6. Мюллер Ш. Фискальная децентрализация в Швейцарии // Общественные финансы. — Вып. 19. — С. 11—36.
7. Юридичні новини // Новини президента. "Президент представив зміни до Конституції: Децентралізація має об'єднати суспільство" [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://news.yurist-online.com/news/president/142952/>

8. Симонетта-Соммаруга: В Швейцарии смелая демократия и мне это нравится // "Swissinfo.ch" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: // <http://www.swissinfo.ch/главнаястраница/симонетта-соммаруга--в-швейцарии-смелая-демократия-и-мне-это-нравится-/41191360>

9. Соломонова С.А. Федеральная конституция Швейцарии 1848 г. // Известия высших учебных заведений. — Вып. 1. — С. 85—88.

10. Швейцарская конфедерация [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.gmu-countries.ru/europa/switz/switzerland-localgov.html>

11. Лависс Э. и Рамбо А. История XIX века. — Т. 1. — Государственное социально-экономическое издание. — Москва, 1938.

12. Antoine Castell. Les chartes federales de Schwyz. Benziger, 1938.

13. Dardanelli, Paolo, Switzerland — Europe's First Federation. In: Loughlin, John and Kincaid, John and Swenden, Wilfried, eds. Routledge Handbook of Regionalism and Federalism. Routledge Handbooks. Routledge, Abingdon, 2013.

14. Confederation, S., Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999. Swiss Confederation, Bern, 1999.

15. Fossedal, Gregory A., Direct democracy in Switzerland. Transaction Transaction Publishers Publishers, 2002.

16. Galleguillos, Elizabeth, Decentralization and health-care reforms in Switzerland and Spain. Munster, Institut d'etudes politiques et internationales (IEPI), 2010.

17. Manfred Gerner., Stichwort Schweiz. Heyne.

18. Meyer C. (2014). Die schweizerische Konkordanzdemokratie. GRIN Verlag, 1992.

19. Michel Salamin, P. Devanthey, Documents d'histoire suisse 1798—1847, Sierre, Imprimerie Sierroise.

20. Team S. D. (2001). Guide to Decentralisation, 1969.

21. The Federal Charter of 1291 (2015). — Режим доступа: <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/history-of-the-federal-council/federal-charter-of-1291.html?lang=en>

22. The Federal Constitution of the Swiss Confederation September 12, 1848 With Art, XLI and XLVIII As Amended January 14, 1866 by Switzerland. — P. 7—12.

23. Switzerland — Constitution 1874 (2015). — Режим доступа: http://www.servat.unibe.ch/icl/sz01000_.html (15. 09. 2015).

24. Switzerland's Way towards the Federal Constitution of 1848 "Sonderbundskrieg" (CIVIL WAR) (2015). — Режим доступа: <http://history-switzerland.geschichte-schweiz.ch/switzerland-federal-constitution-1848.html>

25. Under French Rule (1798—1815) (2015), available at: https://www.eda.admin.ch/content/dam/PRS-Web/Dokumente/en/unter-franzoesischer-herrschaft-1798-1815_EN.pdf

26. Verfassungen der Kantone (2015). — Режим доступа: <http://www.verfassungen.de/ch/>

27. Wouters J., Van Kerckhoven S. and Vidal M. The Dynamics of Federalism: Belgium and Switzerland Compared, 2014.

References:

1. Daniele Mariani. (2015), Odnа Shvejcarija i 26 kantonov — ustarevshaja model'? [One Switzerland 26 cantons — an old model?], "Swissinfo.ch", [Online], available at: http://www.swissinfo.ch/rus/федерализм-и-география_одна-швейцария-и-26-кантонов---устаревшая-модель-/41218866 (Accessed 13 September 2015).

2. Frolova, T. A. and Dombrovski, E. V. (2014), "Features of the comparative method in the study compared national and supranational legal phenomena", Vestnik Omskogo universiteta. Serija "Pravo", vol. 4 (41), pp. 11—18.

3. Duc-Quang, Nguyen, (2015), Poltora stoletija prjamoj demokratii v Shvejcarii [One and a half century of direct democracy in Switzerland], "Swissinfo.ch", [Online], available at: http://www.swissinfo.ch/главнаястраница/интерактив_полтора-

столетия-прямой-демократии-в-швейцарии/41480372 (Accessed 19 September 2015).

4. Klimcheva, L. G. and Umarova, I. Je. (2011), "Nalogi v sisteme bjudzhetno-nalogovogo federalizma v Shvejcarii", Vestnik RJeU, vol. 1, pp. 95—108.

5. Okounkov, L. A. (2001), Konstitucii gosudarstv Evropy: V 3-h tomah [Constitution of the European countries: In 3 volumes, vol. 2, Publ NORMA, Moscow, Russian Federation.

6. Mjuller, Sh. (2009), "Fiscal decentralization in Switzerland", Obshestvennye finansy, vol. 19, pp. 11—36.

7. Legal news. News President (2015), "The president presented the amendments to the Constitution: Decentralization should unite society", available at: <http://news.yurist-online.com/news/president/142952/> (Accessed 8 August 2015).

8. Simonetta-Sommaruga: Simonetta Sommaruga: bold democracy in Switzerland and I like that (2015), "Swissinfo.ch", available at: <http://www.swissinfo.ch/главнаястраница/симонетта-соммаруга--в-швейцарии-смелая-демократия-и-мне-это-нравится-/41191360> (Accessed 19 September 2015).

9. Solomonova, S. A. (2005), "Federal Constitution of the Swiss 1848 Proceedings of the higher educational institutions", Izvestija vysshih uchebnyh zavedenij, vol. 1, pp. 85—88.

10. Swiss Confederation (2015), available at: <http://www.gmu-countries.ru/europa/switz/switzerland-localgov.html> (Accessed 19 September 2015).

11. Laviss Je. and Rambo A. (1938), Istorija XIX veka [The history of the XIX century] vol. 1., Gosudarstvennoe social'no-ekonomicheskoe izdanie, Moscow, USSR.

12. Antoine Castell, (1938), Les chartes federales de Schwyz. Benziger.

13. Dardanelli, Paolo (2013), Switzerland — Europe's First Federation. In: Loughlin, John and Kincaid, John and Swenden, Wilfried, eds. Routledge Handbook of Regionalism and Federalism. Routledge Handbooks . Routledge, Abingdon.

14. Confederation, S. (1999), Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999. Swiss Confederation, Bern.

15. Fossedal, Gregory A. (2002), Direct democracy in Switzerland. Transaction Transaction Publishers Publishers.

16. Galleguillos, Elizabeth (2010), Decentralization and health-care reforms in Switzerland and Spain." Munster, Institut d'etudes politiques et internationales (IEPI).

17. Manfred, Gerner (1992), Stichwort Schweiz. Heyne.

18. Meyer, C. (2014), Die schweizerische Konkordanzdemokratie. GRIN Verlag.

19. Michel, Salamin and P. Devanthey, (1969), Documents d'histoire suisse 1798—1847, Sierre, Imprimerie Sierroise.

20. Team, S. D. (2001), Guide to Decentralisation.

21. The Federal Charter of 1291 (2015), available at: <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/history-of-the-federal-council/federal-charter-of-1291.html?lang=en> (Accessed 5 September 2015).

22. The Federal Constitution of the Swiss Confederation September 12, 1848 With Art, XLI and XLVIII As Amended January 14, 1866 by Switzerland, pp. 7—12.

23. Switzerland — Constitution 1874 (2015), available at: http://www.servat.unibe.ch/icl/sz01000_.html (Accessed 15 September 2015).

24. Switzerland's Way towards the Federal Constitution of 1848 "Sonderbundskrieg" (CIVIL WAR) (2015), available at: <http://history-switzerland.geschichte-schweiz.ch/switzerland-federal-constitution-1848.html> (Accessed 15 September 2015).

25. Under French Rule (1798—1815) (2015), available at: https://www.eda.admin.ch/content/dam/PRS-Web/Dokumente/en/unter-franzoesischer-herrschaft-1798-1815_EN.pdf (Accessed 13 September 2015).

26. Verfassungen der Kantone (2015), available at: <http://www.verfassungen.de/ch/> (Accessed 20 September 2015).

27. Wouters, J. Van Kerckhoven, S. and Vidal, M. (2014), The Dynamics of Federalism: Belgium and Switzerland Compared. *Стаття надійшла до редакції 22.09.2015 р.*